

ANKARA BAROSU

Yıl: 69 Sayı: 2011/2 ISSN 13009885

DERGİSİ

Av. Erşen SANSAL	Avukatlık Mesleğinin Büyük Ustası Halit ÇELENK
Av. Nevzat HELVACI	Halit ÇELENK'i Yitirdik
Yrd. Doç. Dr. S. Sinan KOCAOĞLU	Ankara Barosu Ölçeğinde 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Barodan Müdafî Görevlendirilmesi Sistemini Ele Alan İstatistiksel Bir Araştırma ve Değerlendirme
Dr. Leyla Müjde KURT	TKHK Açısından Kapıdan Sözleşmelerde Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı
Dr. Sacit YILMAZ	Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu
Dr. N. Kağan KOCAOĞLU	Actio Institoria
Dr. İlke GÖÇMEN	Avrupa Birliği Hukukunda Serbest Dolaşım Hükümleri Yönünden "Tamamen Ülke İçi İlişki" İçinde Kalmama Hususu ve Birlik Vatandaşlığının Bu Hususa Etkileri
Dr. Celâl IŞIKLAR	Askerlik Yükümlülüklerinden Doğan Uyuşmazlıkların Yargısal Denetiminde Görev
Dr. Cenk AKİL	Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayırımı
Tuğçe ORAL	Hekimin Aydınlatma ve Hastanın Rızasını Alma Yükümü
Prof. Dr. Ejder YILMAZ	Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri
Av. Ferhat AZNEVİ	Rekabet Hukuku Çerçevesinde, Çalışanlarının Sendikal Örgütlenme Ve Teşmilden Doğan Toplu İş Sözleşmesi Haklarını Engelleyen Çoğunluğu Yabancı Sermayeli Bankaların Durumu
Av. Mehmet ALTUNDİŞ	İdari Yargı Hâkim Adaylığına Girişte Aranan Öğrenim Koşuluna İlişkin Bir Değerlendirme
Av. Ömer GÖREN	Vergi Davalarında Gerekece Değişimi, Savunma Hakkı ve Sorumluluk

AV. HALİT ÇELENK
(1922 - ...)

MERHUM AV. HALİT ÇELENK
ANISINA MESLEKTAŞLARIMIZDAN
TAZİYE YAZILARI

AVUKATLIK MESLEĞİNİN BÜYÜK USTASI HALİT ÇELENK

Av. Erşen SANSAL*

Avukatlık, rütbesi olmayan bir meslektir. Avukat, mesleğe ilk başladığı gün de avukattır; 10'larca yılı geride bıraksa da, gene sadece avukattır. Bunun bir nedeni, avukatlığın serbest ve bağımsız bir meslek olmasıdır. Bir başka nedeni ise, belki de meslekte doruğu tanımlamanın çok zor olmasıdır. Bir süre önce aramızdan ayrılan üstad Halit Çelenk'te somutlaşan mesleğin bu olgusu; ne kadar derin ve geniş boyutlar taşısa bile, gene de, "avukat" sözcüğünün sınırları içine sığdırılmak durumundadır.

Hukuk fakültelerinde öğrenci, başlıca hakimlik mesleği esas alınarak eğitilir; avukattan/avukatlıktan pek bahis geçmez. Oysa, avukatlık mesleğinin kendine özgü nitelikleri ve gereklilikleri; hukukçuda var olan yeteneklerin eğitimi ile olgunlaştırılır. Örneğin etkileyicilik gibi. Konuşurken olduğu kadar, yazarken de etkili olmak mesleğin önemli özelliklerinden biridir. Değerli meslek ustası Halit Çelenk'te bunlar, inandırıcılık olgusunun yaşamın gerçeği ile bütünleşmesi biçiminde yansır.

Avukatlıktaki etkileyicilik onun sanat yanısıdır. Avukatın, bir davayı izlerken uyguladığı strateji, onun mesleki yeteneğidir. Etkileyiciliği ete kemiğe kavuşturan ise, avukatın sezgileri, ulaşmaya çalıştığı sonucu paylaşılır kılma çabasıdır. Avukatın bir davayı nasıl izleyeceği, savunma ana eksenini nasıl oluşturacağı konusunda, hukuk fakültelerinde öğrenciye bir şey öğretilmez. Belki normal olan da budur; çünkü hukuk fakülteleri, başlıca bilimsel eğitim verme yerleridir, yani öyle olmalıdırlar. Avukatlık mesleğinin sanat yanı, hukuk fakültelerinin ilgi alanı dışındadır. Örneğin, savunmanın yapısı nasıl kurulur, savunma nasıl hazırlanır, sözlü savunma ne

* Ankara Barosu Üyesi.

işe yarar, sözlü savunmada amaç nedir? Avukatlık bunlarla şanatsal nitelik kazanır.

1969 yılının ilk günlerinde, ODTÜ Rektörlük Binasının önünde ABD Büyükelçisi Kommer'in arabası yakıldı. Bir süre sonra, bu olay ile ilgili dava açıldı. Davaya Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde bakılıyordu. Öğrencileri savunan avukatların sayısı 70'in üstünde idi. Bu, bir davada o tarihe kadar görülen en kalabalık avukat katılımı idi. Yani, ülkenin bağımsızlığına sahip çıkan gençlere avukatların desteği tamdı. Sanıklar arasında, Yusuf Aslan, Taylan Özgür gibi, demokrasi tarihimize yer etmiş isimler vardı. Avukatların sözcülüğünü Sayın Halit Çelenk yapıyordu. Yalnızca Ağır Ceza Mahkemesi'nin salonunu değil, Anafartalar Adliyesi'nin bütün koridorlarını dolduran kalabalık, Adliyenin dışına taşmış, Samanpazarı'na kadar ulaşmıştı. Savunma kadrosunun başında Halit Çelenk'in bulunması, tüm bu insanlarda bir güven duygusu yaratmıştı. Duruşmanın sonuna doğru, sıra savunmayı dinlemeye gelmişti. Halit Çelenk'in yaptığı savunma ise, enfes bir hukuk ziyafeti idi. Bütün salon büyülenmiş gibiydi. Mahkeme, tahliye talebini görüşmek için müzakereye çekilmişti. Dava, Türkiye'yi ABD ile savaş tehlikesine maruz kılacak harekette bulunmak iddiası ile açılmıştı. İki aydır bütün kamuoyu Kommer'in arabasının yakılmasını konuşuyor, bütün gazeteler, sayfalarını neredeyse bu olay ile dolduruyordu. Kurul müzakereden çıktı. Mahkeme Başkanı Ahmet Dağlı, salonda heyecan ile beklenen kararı açıkladı. Gençlerin tahliyelerine karar verilmişti. Sinan Cemgil'in, "Türkiye'de hakimler var" diye bağırın sesi duyuldu. Salonda bir alkış tufanı koptu. Uzun yıllar, Sayın Halit Çelenk'in kulaklarında çınladığına inandığım o alkışlar, yalnızca usta bir meslek adamını takdirin değil; bunun yanı sıra, yargıyı adalet temeline oturtmaya gösterilen özen ve çabanın takdirinin de ifadesiydi.

Yargı kararlarının hukukçular için özel bir yeri vardır. Bunlar, yargıdaki kanaat eğiliminin geçmişten geleceğe uzanan yönündeki bir doğrultu olarak algılanır. Bu nedenle örnek kararlar, özellikle hukukun uygulayıcıları için önem taşır. Bilindiği gibi, yargısal kararlar, hukukun kaynaklarından biridir.

Ne var ki, örnek nitelik taşıyan bu kararların nasıl oluştuğu, bu kararların oluşmasında hangi etkenler bulunduğu, bu kararların sentezi içinde ne gibi çabaların bulunduğu çoğu kez dikkatlerimizin uzağındadır. Ama, bu kararların oluşmasında bazan bir avukatın önemli ve özverili çabaları vardır. İşte hukukta kaynak niteliği taşıyan bu tür kararların oluşmasına katkı koyan bir avukat, o hukuk yaratıcı işlevin arkasındaki unsurdur.

Sayın Halit Çelenk'in hukukumuzda kazandırdığı kimi kararlara bakarsak, onun bu çabalarının en zor zamanlarda ve en zor mekânlarda gerçekleşmiş olduğunu görürüz. Şu karara bir bakalım:

"Türkiye'de faşizme ve emperyalizme samimiyetle karşı çıkma her türk vatandaşının görevidir, namus borcudur, insan olma haysiyetinin gereğidir. Faşizme ve emperyalizme karşı çıkmayan, samimiyetle bunu kınamayan bir toplumun mevcut dünya koşulları içinde insanca yaşamaya, insan olmaya, haysiyetli hayat sürmeye hakkı yoktur. TÖB-DER bildirisinde sonuç olarak bu yönle yönelmiş

tek kişi tarafından başarılması mümkün olmayan bir takım haklı girişimleri dile getirmek istemiştir. Kamuoyuna açıkladığı düşüncelerinde onları suçlu kılacak bir durum yoktur.

(... bu pahalılık emperyalizmin ve yerli ortaklarının baskı, tahakküm ve sömürsünden gelmektedir... Faşizm aydınlığın düşmanıdır. Faşizm yoksul halkın düşmanıdır. Faşizm emeğin ve düşüncenin düşmanıdır... Biz türk öğretmenleri olarak görevimizin yalnızca sınıflara ders vermek olmadığını bildiriyoruz. Biz Türkiye öğretmenleri olarak sorunlarımızın neden bu düzende engellendiğinin bilincindeyiz... Şimdi Türkiye halkı iki seçenek ile karşı karşıyadır: ya tekrar elleri bağlı, başları eğik esirler gibi Amerika'ya yaltaklanacaktır; ya da her türlü ilişkiyi keserek özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmak için mücadele edecektir.) demekte suç yoktur. Ve bunu demekle bir dernek amacı dışına çıkarak siyasi faaliyet göstermiş sayılmaz. Sanıkların beraati gerekmiştir." (Ankara 8. As. C. Mahk., 25.6.1975, 1975/106 E., 1975/297 K.)

Üstad Halit Çelenk'in büyük bir emek verdiği hukuk savaşımının önemli alanlarından biri de, şimdi yürürlükten kalkmış olan Ceza Kanunu'nun ünlü 141. ve 142. maddeleridir. Üstad Çelenk, bu konudaki çalışmalarının bir bölümünü, "141 - 142" adlı eserinde kitaplaştırmıştır.

Yargı uygulamasında, "propaganda suçu"nu cezalandıran 142. maddeden açılmış olan davalarda, mahkemeler dosyayı bilirkişilere gönderiyor, onlardan alınan raporlar doğrultusunda mahkûmiyet kararları veriyorlardı. Bu suçların basın yolu ile işlenmiş olması halinde ceza yarı oranında artırılıyordu. Böylece kesilen cezalar, 7,5 yıldan başlıyordu. Bu ceza, örneğin, ağır tahrik altında işlenmiş bir adam öldürme suçunun cezası ile hemen hemen başa baş idi. Bu tür davalarda mahkemelerin başvurduğu bilirkişiler, çoğunlukla aynı kişiler oluyor, bu kişilerin klişeleşmiş formüllerle düzenledikleri raporlara dayanarak verilen kararlar nedeni ile, mahkemeler de bir bakıma sorumluluğu üstlerinden atmış oluyordu. Ancak dirençli bir avukat için, bu kararlarla iş bitmiyordu. Elbette Yargıtay'ın kapısı çalınacaktı. İşte F. Gladkov'un "Çimento" adlı eseri nedeniyle açılan davada Yargıtay'ın kararı:

"Dairemizin muhtelif kararlarında TCK.'nun 141. ve 142. maddelerine konu teşkil eden eylemler bakımından tamamıyla kifayetsiz oldukları açıklanan hukuk bölümünde öğretim görevlisi olan şahısların, romanın bazı bölümlerinden çıkardıkları pasajlara göre eserde komünizm övmesinin bulunduğunu kabul etmekte bu bakımdan yerinde değildir. Çimento adlı suç konusu roman kül olarak mütalâa edildiğinde uzun süren bir ihtilâl ve iç savaş devresinden sonra Rusya'nın bir bölgesindeki sosyal bir karışıklığı ve bu karışıklığı sürdürmek isteyenlerle yok etmek isteyenlerin mücadelesinin eleştirilmekte bulunduğunu kabul zarureti vardır.

Bütün bunlardan katan nazar (şöyle dursun E.S.) kitap metni dışında bulunan Mehmet Ali Ermiş'in, kitap yazarının ve kitabın ilmî ve edebî değerini açıklayan takdim yazısı ile bu kitabın en beğenilen yirmi Sovyet romanından biri olduğunu, kitapta yeni bir uyanış ve kuruluşun son savaşının bulunduğunu, ilerisi zinde güçlerle, sinsî ve sabotajcı ve tutucu burjuva kalıntıları arasındaki amansız savaşın

eleştirildiğini, Rusya'nın devrim sonrası anatomisinin çizildiğinin açıklanmasından ibaret olan kapak yazısından da TCK.'nun 142. maddesi bakımından bir suç unsuru düşünülemez. Çünkü gerçekten kitapta bunlar vardır.

Bu nedenlerle tamamiyle sosyal ve gerçekçi bir karakter taşıyan ve Sovyet Rusya'da 1921 yıllarında cereyan ettiği farz olunan bir konuyu kapsayan Çimento adlı kitabın sanık yazar tarafından dilimize çevrilmiş bulunması olayında TCK.'nun 142/1 delâletiyle 142/4 çerçevesinde bir suç bulunduğu düşünülemez." (Yarg. 1. C. D., 24.1.1970, 1969/1491 E., 1970/366 K.)^[1]

İşte bir karar daha; gene 142. madde, gene beraat. Bu sefer davaya konu olan eser, K. Marx ve F. Engels tarafından yazılmış, siyasal ve ekonomik doktrinler tarihinin en önemli klâsiklerinden biri olan "*Komünist Manifesto*".

"Sanık tarafın savunması yerindedir. 123 yıl önce son çeyrek asrın ortaya çıkardığı sosyal adalet ve sosyal devlet kavramları karşısında bir kısım orijinalitesini kaybedip eskimiş olan "*Komünist Manifesto*" isimli eser tarihi bir belgedir. Bilimsel sosyalizmin ana (ilk) kitaplarındandır. Manifesto'daki düşünceleri Karl Marx "*Kapital*"inde daha geniş ölçüde açıklamış, inkişaf ettirmiş ve bu kitabın aslı son zamanlarda tam olarak Türkçeye çevrilmiştir.

...
Türk yurdunda, öğrenme, açıklama yapma ve araştırma bazı kişilerin imtiyazında olmaktan artık çıkmıştır. Bu nedenle bir devlet dairesi olan Millî Kütüphane'nin evvelce herkese okumak için verirken 1954 yılından itibaren yasak kitaplar arasına sokup Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü'nden izin alabilen üniversite öğretim üyelerine açık ve izin alamayan üyelere saklı tutulduğu Manifesto hakkındaki tutumu, mahkememizin kararını etkileyecek bir hal olarak değil, özel bir idari davranış olarak kabul olunmuştur.

Komünizmin ne olduğunu ya da ne olmadığını öğrenebilmek için, kaynak kitaplar yerine, bunlardan yapılmış aktarmalarla yetinmeyi istemeye kimsenin hakkı yoktur.

Anayasa'nın hükümleri, Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve Türk vatandaşının öğrenmek isteyen, insan olma haysiyeti içinde her şeyi rahatça öz kaynağından öğrenme ve öğretme çabası artık Türkiye'de çok küçük bir azınlığın imtiyazına verilemeyeceğinden, sanığın arı Türkçe ile çevirip yayınladığı "*Komünist Manifesto*" isimli kitaptan ötürü TCK.'nda onu sorumlu kılan bir hal ve durum görülmemiştir." (Ank. 2. Ağ. C. Mahk. 9.4.1970, 1969/36 E., 1970/54 K.)^[2]

Üstad Halit Çelenk, temel hak ve özgürlüklerin önünün açılmasında, bilimsel eserlerin toplumumuza kazandırılmasında ve adaletin karanlıklardan arındırılmasında, daha birçok davada elde ettiği sonuçlarla toplumun aydınlık bir geleceğe kavuşması için ışık tutmuştur. Onun bu çabalarını olumlu yönde taçlandırان yargıçları ve savcılar da şükranla anıyoruz.

[1] Bu karar daha sonra CGK. tarafından kaldırılmıştır.
[2] Bu karar daha sonra 1. C. D. tarafından bozulmuştur.

* * *

Adaletin, insanın yaşam çizgisi ile ortak, güdümlü ve öyle olduğu için de yanılığılı tecellisi, Sayın Halit Çelenk'in en büyük acıları yaşamasına da neden olmuştur. Ancak, koşullar ne kadar ağır da olsa, Üstad, etik doğruları ve toplumsal değerleri, adaletin gerekleri ile birlikte savunmuştur.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları hakkındaki davanın, Askerî Yargıtay 2. Dairesi'nde yapılan duruşması sırasında, konu solcuların ahlâk anlayışlarına geldiğinde; Halit Çelenk, elindeki kâğıtları bıraktı ve anlattı. Mamak Askerî Cezaevinde tutuklu olan bir genç, bir görüş sırasında, nişanlısına cezaevindeki bir görevlinin yakışık almayan bir biçimde konuştuğunu, kendisinin tutuklu olması nedeniyle bir şey yapamadığını, fakat bu görevlinin uyarılmasını istediğini, eğer bir daha böyle bir davranışını duyarsa, her türlü olanağı kullanarak en ağır tepkiyi göstereceğini söylediğini anlattı, sesi titriyordu ve "*İşte solcuların ahlâk anlayışı budur*" dedi.

Usta bir meslek adamı olarak Halit Çelenk, pek çok bileşenlerin en uyumlu bir biçimde buluşması ile oluşan bir olgudur: Sabırlı ve kararlı bir ileriye görüş, engin bir sosyal/siyasal birikim, derin bir hukuk bilgisinin oluşturduğu bir yapıdır bu. Ancak bunları, Halit Çelenk'te, yalnızca bir hukuk adamının sahip olduğu, ya da olabileceği, üstün bir hukuksal donanımdan ibaret göremeyiz. Halit Çelenk, taşıdığı kazanımları ve değerleri, avukatlık için biçimlendirmek ve avukatlığa uyarlayarak kullanmak konusunda da ustalığını sergilemiştir.

Avukatlık mesleğinin büyük ustası Halit Çelenk'i, yalnızca bir meslek adamı olarak görmek -o meslek ne kadar geniş bir alanı kapsıyor da olsa yetersizdir. Hukuksal mücadelede ve adalet inancının bilinçlere yazılmasında Halit Çelenk, çevresinde ona güvenen bir kitle yaratmış ve o kitleye öncülük etmiştir. Bu, yalnızca kendisinin müvekkil çevresi için değil, onun demokrasi, insan hakları, barış vb. gibi sosyal ve hukuksal etkinlik gösterdiği sosyal bir alan ve yargı organı için de böyle olmuştur. Yaptığı işe her zaman güven ve saygı uyandırmıştır.

Halit Çelenk'in gerek yazılı, gerekse sözlü savunmalarında, edebî bir üslup göze çarpar. Bu, onun anlatımını daha güçlü kılmak için kullandığı bir yöntem olmaktan öte, kişiliğini yansıtan bir niteliktir. Deniz Gezmiş ve arkadaşları Davasının savunmasındaki; "*Faşizm sivilce çıkarıyor*", "*Kimdir bu Demirel*" gibi bölümler, bunun örnekleridir.

Onun önemli özelliklerinden biri de, yazarlık alanıdır.

"Bilgin düşmanlığı, bilim düşmanlığı, kitap düşmanlığına, sanat düşmanlığına dönüştü. Kitle halinde kitaplar yakıldı. Yasaklandı. Düşünce ve sanat zincire vuruldu. Bilimin, sanatın, felsefenin, yani insanlığın tüm entelektüel mirasının yayılmasına, kuşaktan kuşağa insanlığa malolmasına hizmet eden ve düşünürün, sanatçının, bilim adamının vazgeçilmez desteği, yardımcısı bu nesne, düşman ilân edildi. Ak kâğıtlar üzerine yazılı, düşünce ürünü bu ışıklı satırlar, insanlığın, uygarlığın dostu bu kutsal miras mahkûm edildi.

...

Tarihsel gelişme doğrultusu, ezilenlerden yana. Bu bir doğa yasası, toplum yasası. Bunu anlamayanlar, anlamazlıktan gelenler, çıkarları anlamalarına engel olanlar, kendi menfur çıkarları, iğrenç kişilikleri ile tarihin mezarlığına gidecekler. Ama mazlum milletler, ezilen sınıflar yaşayacak. Bu akıbeti hiçbir güç önleyemeyecek. Bir maymun sırtmasından insanca bir gülüşün çıkışı bile bunu anlamaya yeter.” (Cumhuriyet, 26.2.1974, Yenilmeyenler.) Halit Çelenk’in usta anlatımında edebî estetik, mantıksal doğru ile desteklenmektedir.

Halit Çelenk; savunduğu kişileri, yalnızca ceza tehdidinden kurtaracak sağlam bir zırh oluşturarak, bilimsel görüşlere dayalı, açık vermeyen bir mantık gücü taşıyan savunmasının korumasına almakla kalmamış; aynı zamanda savunduğu kişinin onurunu da yükseltecek bir yöntemle savunmalarını yapmıştır. Çünkü, savunduğu kişilerin -bunlar çoğunlukla düşünce suçu suçlularıdır- suçsuz olduklarına içtenlikle inanmıştır. Gerçekten de, Sayın Halit Çelenk’in savunduğu kişiler, en çok TCK. nun 141. ve 142. maddelerinden yargılanmış olan kimselerdir. Bu maddelerde yazılı olan eylemin suç olamayacağı, 55 yıl acımasız bir şekilde işletilmiş olan maddelerin, tarihe karışmış olması ile de kabullenilmiştir.

Şimdi artık yürürlükte olamayan eski Ceza Kanunu’nun ünlü 141. ve 142. maddelerinin, mevcut sınıflı toplum yapısının kanuna yansımış koruyucusu ve bekçileri olarak yer aldığı ve sürekli şiddetini arttırdığı bir ortamda; Sayın Halit Çelenk’in mücadelesi, yalnızca bir hukuk adamı olmanın bilincinden ve gereğinden kaynaklanmamakta, bununla birlikte bilime ve sosyalizme inanan ve özümseyen kişiliğinin de bir yansımasını oluşturmaktadır.

Yargılanan bir kimse, sonuçta ceza almasa bile, genellikle mahkemeden biraz “*basar görmüş*” olarak çıkar. Halk deyişi ile, “*bugüne kadar hiç mahkemeye düşmedim*” derken kastedilen biraz da budur. Oysa Halit Çelenk’in savunduğu kişiler genellikle, mahkemeden beraat kararı ile ayrılırken, sanki çeliğine su verilmişçesine biraz daha sağlamlaşmışlardır.

Avukatlık mesleğinin büyük ustası Halit Çelenk; artık aramızda olmasa bile, yığınlarla Türkiye aydınının, emekçisinin, sanatçısının, bilim adamının onurunun ve özgürlüğünün savunucusu olmanın yanı sıra, getirdiği katkısıyla, toplumun ve hukuk çevrelerinin adalet anlayışında derin izler bırakmıştır. Halit Çelenk’e olan şükran borcumuz ödenecek gibi değildir.

HALİT ÇELENK’İ YİTİRDİK

Av. Nevzat HELVACI*

Bilime, sanata ve kültüre yaptıkları katkılarla yaşamı güzelleştiren insanlar vardır. Onlar aynı zamanda bilgi birikimi ve deneyimleriyle düşünce dünyamızı da zenginleştirirler. Onların varlığı sayesinde çıkarsız bir dostluğun, içtenlikli bir arkadaşlığın tadına varırız. Bu kirlenmiş, çirkinliklerle dolu, katlanılması zor ortamda onların temiz dünyasını paylaşmak, yaşama anlam kazandırır. Şimdilerde geniş bir çevrede hemen hiç önemsenmeyen dürüstlük, içtenlik ve paylaşma onlar için bir yaşam biçimidir. Onlar aynı zamanda çevresini aydınlatan, yol gösteren bir bilgedir. Dünya görüşleri nettir, kültürleri süzgeçten geçmiştir. İşte değerli dostum Avukat Halit Çelenk böyle bir insandı. Onunla birlikte demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları savaşımı vermek ve yaşamın bir kesitinde birlikte çalışmış olmaktan onur duyuyorum.

Bir hak arama ve haksızlığa karşı durma mesleği olan avukatlık yeterli hukuk bilgisi yanında ciddi, tutarlı ve güvenilir olmayı da gerektiren önmeli bir iştir. Avukatlık, hak arayan kişilere hukuk eli uzatmaktan ibaret bir iş gibi dar bir kalıbın içinde değerlendirilemez; daha geniş bir bakış açısıyla demokrasi, insan hakları, toplumsal barış ve huzur için de çaba göstermeyi gerektirir. Halit Çelenk, bu anlayış içinde düşünce suçlarına karşı çok etkili savaşım veren bir hukukçuydu. O tarihlerde yürürlükte olan Türk Ceza Yasasının 141 ve 142. maddeleri, oldukça yaygın biçimde uygulanıyordu. Bu maddeler ‘sınıf tahakkümü’ ne dayalı örgütlenmeyi ve bu amaçla propagandayı cezalandırıyordu ve ‘zor ögesi’ ni içermedikleri için düşünce suçunun tipik örnekleriydi. O yıllarda sol görüşlü aydınlar, yazarlar ve düşünürler bu maddelerden sıklıkla kovuşturmaya uğradılar, yargıldılar, hüküm giydiler ve yıllarca cezaevlerinde çile çektiler. Doksanlı yılların başında yürürlükten kaldırılan

* Ankara Barosu Üyesi.

bu maddeler, yaklaşık elli yıl süreyle yürürlükte kaldı. Avukat Halit Çelenk, bu maddelerin en önde gelen uzmanıdır ve bu konuda yazılmış bir de kitabı vardır. Bu maddelerle ilgili açılan davalarda Halit Çelenk kadar savunma görevi üstlenen başka bir avukat yoktur. Özellikle yazar ve yayıncılar için açılan davaların büyük bölümü Halit Çelenk'in elinden geçti. Bu yanı sıra Halit Çelenk bir düşünce özgürlüğü savaşımıdır, meslek yaşamında bu savaşım önemli bir yer tutar.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), Türkiye'de kurulan ilk kamu personeli sendikasıdır. 1965 yılı Temmuz ayında kurulan sendikanın kuruluşu ve etkinlikleri, kimi çevrelerde umut, kimi çevrelerde rahatsızlık yarattı. Rahatsızlık duyanların başında Milli Eğitim Bakanlığı geliyordu. TÖS'e üye olan ya da şube yönetimlerinde yer alan çok sayıda öğretmen hakkında soruşturmalar açıldı, kıyım boyutuna ulaşan sürgün işlemleri uygulandı. Sendika yönetimi, önceleri gönüllü danışmanlarla yürütülen hukuk sorunlarını çözmek için 1966 yılında 'Hukuk Bürosu' kurmayı kararlaştırdı. Büro Müdürlüğünü benim üstlenmemi istediler ve Milli Eğitim Bakanlığı Hukuk Danışmanlığındaki görevimden ayrılarak TÖS'te göreve başladım. Büroda, Sayın Çelenk'in yanı sıra avukatlar Cemal Başbay, Kemal Çınar, Celal Özdemir, Şakir Keçeli ve Cevza Gürtuna yer aldı. Değerli hukukçu Halit Çelenk'le bu vesileyle tanışmış oldum ve birlikte çalışmamız başladı. Sendikanın ve üyesi olan değerli öğretmenlerin hukuk sorunlarını yargı organları önünde dikkatle izledik ve büyük oranda olumlu sonuçlar aldık. Hukuk bilgisinden ve deneyimlerinden önemli ölçüde yararlandığım Halit Çelenk'le birlikte yürüttüğümüz çalışmalar 1974 yılı sonuna kadar sürdü.

TÖS yönetimi, yalnızca üye öğretmenlerin değil, üye olmayan devrimci demokrat kişilerin ve özellikle de öğrenci gençliğin hukusal sorunlarına hukuk bürosu aracılığıyla yardımcı olmaya çalıştı. Örneğin Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Yurduna yapılan polis baskını nedeniyle açılan davada, ÖDTÜ Kampüsünde ABD Büyükelçisi Commer'in otomobilinin yakılması nedeniyle açılan davada büronun avukatları, öbür meslektaşlarının yanında görev yaptılar.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan 1971 yılında yakalandılar. Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan Kayseri Cezaevine konuldu, Yusuf Aslan yaralı yakalandığı için Ankara'da hastanede yatıyordu. Işık içinde yatsın değerli Avukat Niyazi Ağırnaslı, Halit Çelenk ve ben Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'ı Kayseri Cezaevinde ziyarete karar verdik Soyadını anımsayamadığım Fatih adındaki gençlik önderlerinden bir öğrenci arkadaşın sağladığı bir ticari araçla Kayseri'ye gittik. Kayseri'ye girdikten sonra güvenlik güçleri aracımızı durdurdu, arama ve kimlik kontrolü yaptılar. Fatih'le ilgili bir araştırma yapacaklarını, bu nedenle onu gözetim altına alacaklarını söylediler. İsrarlarımıza karşın onun bizle gelmesine izin vermediler. Dönerken onu alabilirsiniz dediler. Cezaevine gittik, görüşmek istediğimiz kişilerin adını söyleyince üzerimizi ve çantalarımızı aramadan içeriye alamayacaklarını bildirdiler. O zamana kadar avukatların aranması gibi bir uygulama yoktu. İtirazlarımız sonuç vermedi, cezaevi savcısıyla telefonla konuştuk, arama yapılmadan görüşme yapmamızın olanaksız olduğunu söyledi. Görüşebilmek için istemeyerek

aramaya rıza gösterdik. Yakalandıklarından sonra Deniz ve Hüseyin'le yapılan ilk avukat görüşmesi budur. Dönüşte Fatih'in bizimle gelmesine izin vermediler, onu bırakarak dönmek zorunda kaldık.

12 Mart ve 12 Eylül faşist askeri darbelerinden sonra yüzbinlerce insan gözetim altına alındı, işkencelerden geçti ve bunların büyük bir bölümü için sıkıyönetim askeri mahkemelerinde davalar açıldı. Yüzlerce insan için ölüm cezası isteniyordu. 12 Martta üç, 12 Eylül'de elli kişi için verilen ölüm cezaları infaz edildi. İşte içeride yatanların bu umarsız günleinde Avukat Halit Çelenk ve onunla birlikte sayıları fazla sayılmayacak bir grup avukat zorlu bir görevle karşı karşıya kaldı. Sorun, içeride yatan insanları savunmaktan öte, faşizmle savaşın boyutundaydı. Bu koşullarda Halit Çelenk kimi kez sanık durumuna da düşürüldü. Bu nedenle bizler, yakın arkadaşları olarak onun savunmanı olma onuruna da eriştik.

12 Mart darbesi sırasında yaşadığımız bir olayla da Halit Çelenk'i anmak istiyorum. İsrail Başkonsolosu Efrail Elrom'un kaçırılması üzerine, dönemin Başbakan Yardımcısı Sadi Koçtaş tarafından radyo ve televizyonda 'Hükümet Başkanlığı Bildirisi' diye bir bildiri okunduğunu, o günleri yaşayanlar anımsar. Bu bir ultimatom niteliğindeki ve yasaların 'makabline şamil' uygulanacağı gibi hukuk dışı öğeler de içeriyordu. Bu bildiriyle verilen 'talimat' üzerine Türkiye düzeyinde üç bini aşkın üniversite öğretim üyesi, yazar, hukukçu, öğretmen gibi aydın insan, gece yarısı evlerinden toplanarak gözetim altına alındı. Ankara'da gözaltına alınanları, 'Yıldırım Bölge' diye bilinen bir yerde, askeri bir barakaya kapatmışlardı. Bir gece yarısından sonra beni götürdüklerind, Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Sadun Aren, Cahit Talas, Burhan Cahit Ünal, Uğur Mumcu, Niyazi Ağırnaslı, Cemal Reşit Eyüboğlu, İlhami Soysal ve Halit Çelenk'le birlikte altmış dolayında kişi oradaydı, benden önce götürülmüşlerdi. Gözetim altındayken değerli öğretim üyeleri Bahri Savcı, Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu, avukatlar Halit Çelenk, Niyazi Ağırnaslı, Cemal Reşit Eyüboğlu ve benim de katıldığım bir grup tarafından, daha sonra sıkıyönetim askeri mahkemelerinde açılan davalarda kullanılmak üzere anayasaya aykırılık, görev ve yetki itirazlarını içeren dilekçe hazırlıkları yapıldı. Nitekim daha sonra açılan toplu davalarda hazırlanan bu dilekçeler kullanıldı.

12 Eylül askeri yönetimi, faşist uygulamalarla toplumu ağır bir baskı altına aldı. Siyasal partiler, sendikalar, dernekler kapatıldı, bu kuruluşların yönetim kadroları, özellikle gençlik örgütlerinin önderleri ve aydınlar gözetim altına alındı, işkenceden geçirildi ve tutuklandı. Azımsanamayacak sayıda insanımız ülkeyi terketmek zorunda kaldı, yabancı ülkelerde olmadık sıkıntılar içinde yaşama savaşımı verdi. Bunların yarısına yakın bölümü vatandaşlıktan çıkarıldı. 1983 seçimleri yapılırca toplum, çok az da olsa soluklanma olanağına kavuştu. Aydınlarımızın önünde faşizme tavır alma ve demokratikleşme savaşımı gibi önemli ama zorlu ve tehlikeler içeren bir görev duruyordu. O günlerde bu tehlikeli görevi değerli yazarımız Aziz Nesin öncülüğünde bir grup aydın üstlendi. Görüşmeler, tartışmalar ve ev toplantıları sonunda önce "Aydınlar Dilekçesi", sonra "Ekmek ve Hak Dilekçesi" adıyla hazırlanan metinler imzaya açıldı, imzalanan metinler Cumhurbaşkanlığı'na ve kamuoyuna sunuldu.

Bu dilekçelerin hazırlanmasında öbür aydınlarımızla birlikte Halit Çelenk'in de önemli katkıları oldu. Aydınlar Dilekçesi nedeniyle açılan soruşturmada bildiriye hazırlayan ve imzalayan kişilerden bir bölümü hakkında dava açıldı. Elbette sanık listesinin başında Aziz Nesin bulunuyordu, Halit Çelenk de bu davanın sanıkları arasındaydı. Her nasılsa sıkıyönetim savcısı bizlere sanık rütbesi verme gereğini duymadı. Bizler de sanık sayılan arkadaşlarımızın yanında, savunma kürsüsünde yer alarak yargılama sürecine katıldık. Bu davada özellikle sanık sandalyesinde oturan aydınlarımızın yaptıkları içeriği zengin yürekli savunmalar, faşizmin suratına vurulmuş şamar ağırlığındaydı.

12 Eylül darbesinin insan hakları alanında yarattığı yıkımın bilançosu çok ağırdı. Bir kez 300 dolayında kuşkulu ölüm olayı vardı ve bunlardan 171 kişinin işkenceyle öldürüldüğü, yapılan bir çalışmayla ortaya çıkarıldı. Bu dönemde içlerinde 17 yaşında bir gencin de bulunduğu 50 kişi ipe çekilerek öldürüldü. İşkence görenlerin ve işkence nedeniyle sakat kalanların sayısını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz, gözetim altına alınan 650 bin kişinin büyük bölümünün işkenceden geçirildiğidir. Burada ihlallerle ilgili tam bir döküm verme durumunda değilim, ancak ihlallerin derin ve yaygın olduğu konusu kuşkusuzdur.

İşte bu koşullarda tutuklu ve hükümlü yakınları, birlikte davranarak bir dayanışma yaratabilmek için örgütlenmek istediklerini söyleyip benden bir tüzük hazırlamamı istediler. Aydınlarımızın da dayanışmayı güçlendirmek üzere aralarında yer almasının gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Böylece aramızda yeni bir tartışma başladı. Mülkiyeliler Birliği ve Ziraatçiler Derneği salonlarında geniş katılımlı toplantılar ve evlerde daha dar kadrolu görüşmeler başladı. 1985 yılında başlayan bu toplantıları, 17 Temmuz 1986 tarihinde, tüzük, kurucular listesi, kurucuların adli sicil kayıtları ve oturma belgeleri gibi bir dizi yazılı kağıdı içeren dosyayı, Ankara Valiliği'ne teslim ederek sonuçlandırdık. "İnsan Hakları Derneği" adıyla bir dernek kurmak üzere yola çıkmıştık. Dosyayı verişimiz, polis tarafından videoya kaydedilerek, insan hakları savaşımı tarihine sağlam bir belge kazandırılmış oldu. Ama başvurumuz hemen kabul görmedi, tüzük üç kez İçişleri Başkanlığı'na gitti geldi. Kabul yazısı geldiğinde aradan dokuz ay on gün geçmişti ki, ben onu "çocuk sağlıklı doğdu" diye yorumladım. Halit Çelenk, derneğin kuruluş sürecinde yapılan toplantılara katılıp kuruluşa destek veren, kurucu üyeler arasında yer alan ve Onur Kurulunda da başkanlık görevini üstlenmiş kararlı bir insan hakları savunucusudur. Sonradan dernek üyeliğinden ayrılmış olsa da onun örgütlü olarak insan hakları savaşımına katkısı, daha sonraki örgütlerde de sürdü.

Tıp uzmanlarından öğrendiğimize göre, işkence gören bir kişi, eğer tedavi görmezse bunun olumsuz ruhsal etkileri yaşamı boyunca sürer. Bu, kişinin yaşam boyu işkence görmesi demektir. Türkiye'de işkencenin bir sorgulama yöntemi olarak, yaygın ve sistemli bir biçimde uygulandığı bilinir. Bu insanların tedavisi tıbbi bir sorundur. Ancak o tarihlerde bu hizmeti verecek bir tıbbi kuruluş yoktur. Durum ciddi, ancak çözüm zordur. Bu zorluğu aşmak için yine görüşmeler ve tartışmalar başladı. Sonuç itibarıyla "Türkiye İnsan Hakları Vakfı"nı kurmaya

karar verdik. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, çok az bir üyeye kuruldu. Toplam 32 kişi olan üyeler arasında kurucu olarak Halit Çelenk de yer aldı. Bu konuda da katkılarını esirgemedi.

İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, uluslararası ve bölgesel kuruluşların da ilgi alanı içindedir. Bu amaçla 1978 tarihinde Viyana'da toplanan "İnsan Hakları Öğretimi Uluslararası Kongresi", "Temel insan hakları kavramlarını açıklayan disiplinler arası, çok dilli ve kültürler ötesi bir ansiklopedi hazırlanmasının uygun olacağı"na karar verdi. Bunun gibi 1987 tarihinde Malta'da toplanan "İnsan Hakları Öğretim, Bilgi ve Belge Uluslararası Kongresi"nde, insan hakları sözlüğü ve belgeliği kurulması konularında tavsiye kararları alındı. İnsan hakları eğitimine katkıda bulunmak, insan hakları ansiklopedisi ve sözlüğü hazırlamak, belgelik ve kitaplık oluşturmak gibi amaçlarla bir örgütlenme gereksinimi doğdu. Bu gereksinimi karşılamak üzere, bu konuda katkıda bulunabilecek kişiler bir araya geldi ve "Türkiye İnsan Hakları Kurumu"nu kurdu. Değerli hukukçu Halit Çelenk, bu kuruluşun içinde de kurucu üye olarak yer aldı. Bu kuruluşun Danışma Kurulunda da görev üstlendi.

Başta Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davası olmak üzere TÖS, TÖB-DER, DİSK, Barış Derneği ve benzeri birçok kalabalık sanıklı davada savunma görevi üstlenen Halit Çelenk yaşamını barış, demokrasi ve özgürlük savaşımına adanmış yetkin bir avukattır. O, değerlendirmelerinde hukukun üstünlüğünü ve evrensel hukuku kılavuz olarak kullandı. Yazıları, yapıtları ve açıklamalarıyla toplumu aydınlatan bir hukukçu olarak adaletin gerçekleşmesi yolunda ciddi çabalar harcadı. Yaşamında devrimci tutum belirleyici oldu. Bilgideki derinliği, anlatımdaki yalınlık ve duruluğuyla hukuk dünyamızda iz bırakan insanlardan biridir.

Işık içinde yatсын.